

Almanya'nın Avrupa'daki Konumuna Teorik Yaklaşımlar: Almanya'nın Yeniden Birleşmesinden 20 Yıl Sonra Bir Değerlendirme

Nejat DOĞAN

Erciyes Üniversitesi, İ.İ.B.F. Uluslar arası İlişkiler Bölümü
nejatd@erciyes.edu.tr

Özet

Bu makale, Almanya'nın Avrupa'daki konumuna ve geleceğine dair geliştirilen teorilerin eleştirel bir incelemesini yapmaktadır. Almanya'nın Avrupa'daki konumuyla ilgili "kötümser" görüşü temsil eden tarihsel ve kültürel yaklaşımların yanında, konuya "iyimser" bakan sosyolojik, kurumsal ve işlevsel yaklaşımlar ve ayrıca başat-güç yaklaşımı bulunmaktadır. İki Almanya'nın birleşmesinden tam 20 yıl geçtikten sonra bugün, ilgili teoriler verilerle karşılaştırıldığında, genel olarak "kötümser görüş"ün varsayımları reddedilmesi gerekirken, "iyimser görüş"ün varsayımlarının gerçekleştiği veya daha da güçlendiği söylenebilir. Ancak Almanya'nın Avrupa ekonomisinin lokomotifi olacağı yönündeki varsayımın, özellikle birleşmenin getirdiği ekonomik ve mali sorunlar ile küresel ekonomideki durgunluk nedenleriyle gerçekleşmediği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Almanya, Almanya'nın birleşmesi, Alman sorunu, Alman çalışmaları ve teori, Avrupa Birliği, güvenlik, Avrupa ekonomisi.

JEL Sınıflaması: F50, F59, Z00

Theoretical approaches to the position of Germany in Europe: An assessment 20 years after the German reunification

Abstract

This article critically reviews the theories on Germany's position and future in Europe. While historical and cultural approaches are "pessimistic" about reunified Germany's relations with European nations, sociological, institutional and functionalist approaches, though for different reasons, are pretty "optimistic." Besides, the hegemony approach reflects on non-purposive reasons for German expansion. This article checks these approaches against the data twenty years after the German reunification and concludes that the assumptions of the pessimistic view should be rejected whereas the assumptions of the optimistic view are held. However, the assumption that Germany would function as a locomotive for the European economy has not yet been realized mainly because of the economic and financial difficulties the reunification caused and of the global recession we have been experiencing since 2007.

Keywords: Germany, German reunification, the German question, German studies and theory, the European Union, security, European economy.

JEL Classifications: F50, F59, Z00

1. Giriş

Bu makalenin amacı, uluslararası ilişkiler disiplini açısından Almanya'ya ve Almanya'nın Avrupa'daki konumuna olan teorik yaklaşımları ele almaktadır.

Avrupa tarihinde ve Avrupa politikasında Almanya'nın önemi ve başat konumu yadsınamaz. Fransa-Prusya Savaşı'nı takiben 18 Ocak 1871'de ulusal birliğini resmen sağlayan ve ulus-devletini ilan eden Almanya, o tarihten bugüne kadar Avrupa politikası ve yaşamı üzerinde askeri, siyasi, kültürel ve ekonomik açılardan çok etkili olmuş, genellikle "Avrupa'nın lokomotifi" olarak adlandırılmıştır.

Ancak Almanya'nın gerek askeri gerekse ekonomik gücü, diğer Avrupa devletlerini endişelendirmiş ve her iki dünya savaşında aralarında ittifak yaparak bu güce karşı "denge" oluşturmaya çalışmışlardır. Dolayısıyla, Almanya'nın Avrupa'daki konumu hakkında zaman içinde çeşitli teoriler oluşturulmuş, bu teorilerden bazıları Almanya'nın Avrupa için taşıdığı tehdide odaklanırken, diğerleri Almanya'nın gücünün Avrupa'yı da beraberinde daha başarılı, istikrarlı ve müreffeh bir geleceğe taşıyacağını iddia etmiştir.

Aşağıda Almanya'nın birleşmesinin tarihsel gelişimine ve birleşik Almanya'nın Avrupa için anlamına değinilecek, konu hakkındaki teoriler açıklanacak ve son olarak da iki Almanya'nın birleşmesinden yirmi yıl sonra bugün, teorilerden hangisinin ampirik açıdan daha açıklayıcı olduğu konusu ele alınacaktır.

2. Almanya'nın Ulusal Birliğini Sağlaması ve Avrupa'da Politik İstikrar(sızlık)

Almanya ile diğer Avrupa devletleri arasındaki ilişkilerin uluslararası politikada incelendiği başlıklardan en önemlisi "Alman sorunu"dur. Diğer bir deyişle, "Alman sorunu" Almanya'nın Avrupa'daki politik konumunu özetleyen kavramlardan en önemlisidir. Ancak, bu sorun, Almanya ile diğer Avrupa devletlerinin bakış açılarına göre farklı tanımlanagelmiştir. Bu sorun, 17.yüzyılın başından itibaren Almanya için, "bütün Almanları tek bir devlet altında birleştirmek ve Avrupa politikalarının katı çerçevesi içine hapsedilmemek" iken; diğer devletler

için “Avrupa’da istikrarın ve güç dengesinin sağlanabilmesi”ni ifade etmektedir. Bir uzmana göre, “belki de Alman tarihinin trajedisi, Avrupa güç dengesinin Avrupa’nın merkezinin bölünmüşlüğüne bağlı olmasıydı” (Wallmann, 1986: 3).

Aslında Alman sorunu, Batı Avrupa ulus-devlet sisteminin tarihsel gelişimi ile bu gelişimin ortaya çıkardığı çeşitli uluslararası sorunlar kapsamında değerlendirilmelidir. En tanınmış Alman tarihçilerinden David Calleo’ya göre de, devletleri belirli uluslarla (ulusal birimlerle) sınırlamak, bu birimlerden oluşan uluslararası sistemin istikrarının nasıl sağlanacağı sorusunu da doğal olarak gündeme getirmiştir (Calleo, 1978: 3). Buna göre, ulus-devletlerden oluşan Avrupa’da ve tam da Avrupa’nın merkezinde ulusal birliğini sağlamış olan bir Almanya’nın varlığı, komşu devletlerin politik bağımsızlığı ile ekonomik refahına bir tehdit olarak görülmüş ve Almanya’nın Avrupa devlet sisteminin istikrarı için “gereğinden güçlü ve dinamik” olduğuna inanılmıştır.

Alman prensliklerinin ve Alman ulusunun tek bir devlet altında birleştirilmesi yönündeki ilk büyük çabayı, Otuz Yıl Savaşları sırasında Kutsal Roma İmparatoru II. Ferdinand göstermiş, ancak bu çaba 1648’e gelindiğinde terk edilmişti (Calleo, 1978: 4). Westphalia Barış Anlaşması’yla Almanya’nın ulusal birlikten yoksun, bölünmüş statüsü devam etmiş ve bundan sonra Avrupa tarihine yaklaşık iki yüzyıl boyunca Fransa-İngiltere çekişmesi damgasını vurmuştur. Nihayet “Demir Şansölye” olarak anılan Ottovon Bismarck sayesinde Alman ulusal birliği 1871 yılında sağlanmış ve Alman İmparatorluğu oluşturulmuştur. Komşularının da istikrar ve güvenlik endişelerini dikkate alan hassas bir dış politika izleyen Bismarck, kurduğu “ittifaklar sistemi” aracılığıyla Avrupa’da bir güç dengesi oluşturma çabası içinde olmuş ve bu çabasında büyük ölçüde başarılı olmuştur. Diğer Avrupa devletleri tarafından “öngörülebilir” ve güvenli bu Alman politikası, maalesef Bismarck’tan sonra gelen siyasetçiler tarafından takip edilmemiştir (Schulze, 1987: 190).

Dolayısıyla 19.yüzyılın başında Almanya, diğer devletler açısından ulusal birliğini sağlamış, güçlü ve çekinilmesi gereken bir devletken, kendi açısından özellikle coğrafi konumu nedeniyle Avrupa’nın geleceğini etkileme ve başat-güç (hegemon) olma yarışında son derece dezavantajlı bir devletti. “Amerika Birleşik Devletleri, Rusya ve hatta

İngiltere bile Avrupa'nın çevresinde yer alırken, Almanya Avrupa'nın tam da ortasındaydı" (Calleo, 1978: 5). Böylece Almanya kendisini bir taraftan etrafı güçlü devletlerle sarmalı, diğer taraftan da savunulması çok zor olan sınırlara sahip bir merkez ülke olarak hissetti. Bu psikoloji de Almanya'yı 1.Dünya Savaşı öncesinde emperyalist, 2. Dünya Savaşı öncesinde de yayılmacı politikalar izlemeye sevk etti (Gortemaker, 1994: 4-11). Böylece Hitler'in 1938'de Avusturya'yı ilhak etmesi (Anschluss) ve 1939'da Çekoslovakya'dan Sudetenland bölgesini zorla alması, Almanlar ve bazı Avrupalı siyasetçiler tarafından Almanya'nın ulusal birliğini sağlama ve savunulabilir sınırlara ulaşma çabası olarak görüldü ve doğal karşılandı. Ancak bu yatıştırma (appeasement) politikası, Avrupa barışı ve istikrarı açısından son derece yıkıcı oldu.

1871-1945 dönemindeki çatışmaların yarattığı maddi ve manevi hasarın Almanya tarafından ödenmesi gerektiği düşünüldü. Böylece, 2.Dünya Savaşı sonrasında, Almanya "Doğu" ve "Batı" olmak üzere ikiye bölündü ve Avrupa'da istikrarın devamı için Almanya'nın bu bölünmüş statüsünün devam etmesi gerektiğine uzun yıllar (Soğuk Savaş dönemi boyunca) inanıldı. Ancak, gerek 1970'lerden itibaren başlayan yumuşama (detente) dönemiyle Batı Almanya'nın Doğu politikasını (ostpolitik) oluşturması ve böylece hem Doğu Almanya'ya hem de Doğu Bloku ülkelerine daha yapıcı yaklaşması, gerekse MikhailGorbachev'in Sovyetler Birliği'nde işbaşına gelmesiyle "Yeniden Yapılanma" (Perestroika) ve Açıklık (Glasnost) politikaları izlemesi ve birçok sivil kurumun bu yönde baskıları sayesinde Soğuk Savaş'ın son bulması, 1989'a gelindiğinde yine aynı soruyu gündeme getirdi: Almanya'nın yeniden ulusal birliğini sağlama hakkı var mıydı ve buna izin verilmeli miydi?

Bu temel sorunun ötesinde, Almanya'nın birliğini yeniden sağlanmasının Avrupa politikasına etkisi konusunda cevaplanması gereken birçok soru vardı. Örneğin: iki Almanya'nın birleşmesinin formülü nasıl olmalıydı; Almanya federal mi, konfederal mi bir ülke olmalıydı; birleşik Almanya hangi ittifaka üye olmalıydı, yoksa tarafsız bir ülke haline mi getirilmeliydi; Avrupa birleşmeden sonra istikrarlı mı olacaktı, istikrarsızlaşacak mıydı; komşuları Almanya'dan ne tür güvenceler alabilirdi veya almalıydı; Avrupalılar Almanlardan korkmalı mıydı; 1990ların birleşik Almanyası Avrupa için yeniden yıkıcı bir güç mü olacaktı; birleşik Almanya önceki Federal

Almanya'nın devamı mı, yoksa yeni bir devlet mi olacaktı; birleşik Almanya demokratik ve sivil bir güç olabilecek miydi; birleşik Almanya Batılı değerlere ve Batı Avrupa bütünleşmesi idealine bağlı kalacak mıydı; Avrupa bütünleşmesi yeni Almanya ile beraber ne tür bir birliğe gidecek, federal mi yoksa daha gevşek bir siyasal yapı mı benimsenecekti; Avrupa'nın sınırları nerede bitmeliydi; uluslararası örgütlerin Avrupa'daki yeni rolü ne olmalıydı; güvenlik konuları ve endişesi için Avrupa'da yeni bir örgüt kurulmalı mıydı; birleşik Almanya'nın Avrupa'da yeni rolü tam olarak neydi ve bunu nasıl yerine getirebilirdi; Almanların dünya politikasında yeni rolü ne olmalıydı; birleşik yeni Almanya için dış politika tercihleri nelerdi; birleşik Almanya'nın militarist bir devlet olmaması için ne yapılmalıydı; birleşik Almanya dünya çapında ve bölgesel olarak yeni bir başat-güç müydü?

Bu sorulara verilen cevaplara göre, "Almanya ve Avrupa" konusuna devletlerin ve uzmanların nasıl yaklaştığı anlaşılabilir. Bu nedenle, "Almanya ve Avrupa" konusundaki teorik yaklaşımlara değinilmesi gerekir.

3. "Alman Birliğinin Sağlanması ve Avrupa" Konusuna Teorik Yaklaşımlar:

Literatürde ilgili yaklaşımlar değişik şekilde sınıflandırılabilirse de, en kapsamlı ve açıklayıcı sınıflandırma Andrei S. Markovits ve Simon Reich (1991: 45-63) tarafından verilmiştir. Buna göre, Almanya'nın birliğini sağlaması (birleşik Almanya) ve Avrupa konusuna temelde üç değişik yaklaşım vardır:

1. Birleşik Almanya'nın olumlu etkilerini vurgulayan yaklaşımlar (İyimser görüş):
 - a) İşlevsel yaklaşım
 - b) Kurumsal yaklaşım
 - c) Sosyolojik yaklaşım
2. Birleşik Almanya'nın tehlikelerini vurgulayan yaklaşımlar (Kötümser görüş):
 - a) Tarihsel yaklaşım
 - b) Kültürel yaklaşım

3. Almanya'nın hem kendi hem de komşularının faaliyetleri neticesinde daha da büyümesi ve yayılmasının istem-dışı olduğu ve belirli bir amacı taşımadığını vurgulayan yaklaşım.

Bu yaklaşımların temel görüşlerini açıklamak, aynı zamanda birleşik Almanya-Avrupa konusundaki literatürün bulgularını da özetlemek anlamına gelecektir.¹

3.1. Birleşik Almanya'nın olumlu etkilerini vurgulayan yaklaşımlar (İyimser görüş):

Kurumsal yaklaşım, 2. Dünya Savaşı sonrası Almanya'nın iç politik sistemindeki gelişmelere, diğer bir deyişle "politik kalkınması"na odaklanmaktadır. Bu yaklaşımı savunanlar, yeni Almanya'nın eski Federal Almanya'nın politik yapısını asimile edip içselleştireceğine ve böylece demokratik değerleri benimsemiş yeni bir federal sistemin benimseneceğine dikkat çekmektedir. Böylece yeni Almanya, başarılı Federal Almanya'nın sadece yeni bir kurumsal türevi, kurumsal bir uzantısı olacaktır (Markovits ve Reich, 1993: 273-274). Bu yaklaşım, Almanya'nın baskıcı bir güç olmasını engelleyecek iç politika açısından sınırlamaları ve değerleri vurgulayarak, aşağıda açıklanan işlevsel yaklaşımı tamamlamaktadır.

Sosyolojik yaklaşım ise, toplumdaki elitlerin (seçkinlerin) yeni Almanya'nın kurulmasında alacağı rolü vurgulamaktadır. Buna göre, Almanya'nın ekonomik, entelektüel ve politik elitleri Almanya'nın geçmişindeki sorumluluklarının farkındadırlar ve birleşik bir Almanya'da militarist ve anti-liberal eğilimlerin yeniden ortaya çıkmasına tamamen karşıdırlar ve bu konuda ittifak içindedirler.

Almanya ve Avrupa politikası konusunda çalışan düşünürlerin çoğunluğu, işlevsel, kurumsal ve sosyolojik yaklaşımlardan birini veya birkaçını benimseyerek, birleşik yeni bir Almanya'nın Avrupa'da ve dünya politikasında oynayacağı role "iyimser" yaklaşmışlardır.²

¹ Bu konuda gerçekten zengin bir literatür vardır. Örneğin sadece 1992 yılında ve sadece "vergangenheitsbewältigung" (geçmişin izlerini silmek/geçmişini yenmek) konusunda otuz adet yayım mevcuttur (Roberts, 1994).

²Bunlara: Josef Joffe, Stephen Szabo, Roger Morgan, Wolfgang Heisenberg, Ronald Asmus, Peter Neckermann, Hans D. Klingemann, Richard I. Hofferbert, Peter

3.2. Birleşik Almanya'nın tehlikelerini vurgulayan yaklaşımlar (Kötümser görüş):

Diğer taraftan bazı düşünürler, Almanya'nın bu yeni rolü konusunda kötümser bir görüş benimsemişler ve yeniden birliğini sağlayacak Almanya'nın Avrupa için tehlikelerini vurgulamışlardır.

Tarihsel yaklaşım, Almanya'nın iç problemlerinin sonuçta Avrupa'nın problemleri haline geldiğine ve Almanya'nın iç çatışmalarına bir denge veya çözüm bulabilmek amacıyla ekonomik ve askeri açıdan yayılma politikasını benimsediğine dikkat çekmiştir. Bu yaklaşımı savunanlar, bir taraftan Sovyetler Birliği ve ABD'nin Avrupa'dan çekilmesiyle oluşacak güç boşluğunu ulusal birliğini yeniden sağlamış bir Almanya'nın doldurmak isteyebileceğini, diğer taraftan da Alman politik kültürünün geri dönüştürülemez bir nitelikte liberal ve demokratik olgunluğa eriştiğinin henüz kesin olmadığını vurgulamışlardır. Örneğin Moishe Potone'a göre, "iki Almanya'nın sembolik birleşmesinin 1938 Nazi Programı'nın (Kristallnacht) yıldönümünde gerçekleşmesi, Almanya'da geçmiş ile şimdinin problemleri ilişkisini de açığa çıkarmaktaydı" (Postone, 1993: 293).

Kültürel yaklaşım ise, birleşik Almanya'nın artmış gücüne karşı hem Almanya içinde hem de Almanya dışında hissedilen endişe ve korkuyu (angst) yansıtmaktadır. Buna göre, yeniden birliğini sağlamış güçlü bir Almanya'nın sorunları küresel değişimin sorunlarıyla da birleşince, Avrupa ve dünya politikası için olumsuz sonuçlar doğuracaktır (Markovits ve Reich, 1993: 276). Her ne kadar Almanya refaha kavuşmuş bir ülke de olsa, özellikle politik kültür açısından hala bazı şeylerin eksikliğini giderememiştir. Örneğin Günter Grass şöyle demektedir: "Biz [Almanlar], aşağıdakilerin en aşağısında olduğunu düşündüğümüz toplumlardan mahrumuz; Romanlar ve Sinti'ler... Onlar bize ulusal sınırların ne kadar anlamsız olduğunu öğretebilirlerdi. Onlar aslında olduğumuzu iddia ettiğimiz şeyin ta kendisi: doğuştan Avrupalı!" (Grass, 1993: 154-155).

Pulzer, Manfred G. Schmidt, Carl C. Hodge, Elizabeth Pond, Bruce N. Goldberger, Gert Krell, Wolfram F. Hanrieder, Reinhard Stuth, Robert G. Livingston, Horst Mewes, Christoph Bertram, Thomas Kielinger, Hans P. Schwarz, Hagen Schulze ve Manfred Gortemakergibitanınmışdüşünürlerörnekgösterilebilir.

3.3. Bu iyimser ve kötümser görüşlerin yanında, Almanya ve Avrupa konusuna *üçüncü yaklaşım* başat-güç düşüncesinden hareket etmektedir. Almanya'nın hem kendi hem de komşularının faaliyetleri neticesinde daha da büyümesi ve yayılmasının istem-dışı olduğu ve belirli bir amacı taşımadığını vurgulamaktadır. 1990'lara gelindiğinde Almanya uzmanları, hem Avrupa coğrafyasının merkezinde bulunması, hem de ekonomik gücü ve çok yönlü kurumlarıyla birleşik bir Almanya'nın Avrupa'nın "doğal hecemonu" olduğunu vurgulamaktaydı (Baun, 2005: 372).

Bu yaklaşıma göre, Alman sorunu liberal demokratik devletler arasındaki barışçıl etkileşimin bir parçasıdır ve bu çerçevede soruna çözüm bulunacaktır. Ne Almanya'nın komşuları ne de global politika üzerinde etkili büyük devletler, Almanya'nın silah yoluyla gelecekte Avrupa'yı kontrol edeceği yönünde bir endişeye sahiptirler. Aksine, değişik nedenlerle de olsa, hem Batı hem de Doğu Avrupalılar güçlü bir Almanya'nın varlığını desteklemektedirler. Ancak bu yaklaşımı savunanlar, Almanya'nın ekonomik büyümenin planlı bir lokomotifini olup Avrupa ekonomisini de beraberinde çekeceğini düşünmemektedir. "Alman gücü bilinçli olarak değil, kendiliğinden ve askeri açıdan ziyade, ekonomik açıdan genişleyecektir. Ulusal önemin artması (milli duyguların kabarması), Almanya gündeminin bir parçası değildir, ancak Almanya'nın Avrupa'daki hecemonik konumunun zorunlu bir yan ürünü olacaktır" (Markovits ve Reich, 1993: 287).

4. İşlevsel/Liberal Yaklaşım ve Almanya

Almanya'nın birleşmesinin Avrupa için doğuracağı sonuçları irdeleyen yaklaşımlar yukarıda açıklandı. Ancak hem politik hem de ekonomik liberalizmin bir yansıması olan işlevsel yaklaşıma biraz daha yakından bakılması gerekir, zira birçok düşünürün bu ekolü izlediği görülmektedir.

İşlevsel yaklaşım, bir taraftan birleşik Almanya'nın gücünün ve etkisinin Almanya'nın Avrupa Birliği ve NATO gibi örgütler içinde tutularak kontrol edilmesi ve emilmesini, diğer taraftan da Alman ekonomik gücünün Avrupa'daki olumlu rolünü savunmakta ve vurgulamaktadır. Bu düşünce, temelde iki varsayıma dayanmaktadır. Birincisi, Almanya'nın bu tür örgütlerin faaliyetlerine katılması, Almanya ile komşuları arasında Almanya'nın avantajına olacak

şekilde tek taraflı ve dominant bir ilişki yaratmak yerine, karşılıklı bağımlılığı ve işbirliğini geliştirmiş ve gelecekte de çatışma yaratmak yerine bu tür işbirliğinin devamını büyük bir olasılıkla sağlayacaktır. İkincisi, devletler mutlak çıkara göre değil, göreceli çıkara göre politika belirlemekte ve işbirliğine karar vermektedir. Bu nedenle, Almanya ekonomi politikalarını, yatırımlarını ve dış ticaretini bu ilkeye göre belirleyecek ve neticede Alman ekonomik gücü tüm Avrupa'nın kalkınması için bir "lokomotif" işlevi üstlenecektir. Böylece, Almanya'nın daha da gelişmesi, geniş bir açıdan bakıldığında, Avrupa'nın büyümesi ve kalkınması çerçevesinde mümkün olabilecektir (Markovits ve Reich, 1993: 272-273). Diğer bir deyişle, Almanya ve Avrupa'nın ekonomik kalkınması ve her açıdan istikrarı karşılıklı bir bağımlılık içindedir.

Bu yaklaşımın önemli savunucularından birisi Renata Fritsch-Bournazel'dir. Bournazel'in çalışmalarında vermek istediği temel mesaj, iki Almanya'nın birleşmesinde kaygılanacak bir şey olmadığı çünkü merkezinde Avrupa Birliği'nin bulunduğu "geniş Avrupa"nın Almanya'yı kontrol altında tutabilecek nitelikte ve güçte olduğudur (Bournazel, 1992). Genel olarak Avrupa'nın istikrarı, güvenliği ve ekonomik kalkınması konularının önplanda tutulmasını isteyen ve çalışmalarında bunu vurgulayan Bournazel, aslında Almanya'nın büyük bir ekonomik ve politik güç olacağını yadsımamaktadır. Önemli olan, Almanya'nın da gelişmesini sürdüreceği bir Avrupa'nın nasıl inşa edileceği ve bu sistemde barışın nasıl sağlanacağı sorularıdır.

Bournazel'in bu sorulara verdiği temel cevap, bir "Avrupa Konfederasyonu"nun oluşturulmasıdır. Merkezinde Avrupa Birliği'nin olduğu ve Avrupalı hiçbir devleti dışlamayan "geniş Avrupa"nın konfederal bir yapıda örgütlenmesi Bournazel'e göre gelecek için en iyi örgütlenme modelidir ve bu model temel hedef olmalıdır. Böyle bir Avrupa'da "tek bir anavatan" isteyen güçlü bir federal Almanya'nın varlığı herhangi bir sorun oluşturmayacak, tersine Almanya Avrupa'nın lokomotifini olacaktır. Bu nitelikteki bir Avrupa'yı da, Avrupa Birliği süreci içinde oluşturacaktır. Bu süreçte, demokratik ve ileri düzeyde endüstrileşmiş Batı Avrupalı devletler yeni Avrupa'nın merkezi olacaklar; Birlik üyeliğinin politik ve ekonomik sorumluluklarını henüz tamamen yerine getiremeyecek ülkelerse, bu merkezin etrafındaki halkayı oluşturacaklar ve zamanı

geldiğinde merkeze katılacak, Avrupa Birliği'nin tam üyesi olacaklardır. Böylece Bournazel, Avrupa'yı bir şekilde "iç içe geçmiş halkalar" olarak tasavvur etmektedir; dışarıdaki halkalar hazır oldukça merkezle bütünleşecekler ve geniş Avrupa korunurken demokratik-liberal merkez daha da güçlenecektir.

Bournazel'e göre, birleşik Almanya'nın da bir parçası olacağı Konfederal Avrupa'da barış ve istikrarın önemli bir şartı, varolan uluslararası örgütler içinde devletlerin işbirliği yapmalarıdır. Her ne kadar yeni Avrupa'nın oluşturulması sürecinde Avrupa'nın güvenlik yapılanmasının yeniden düşünülmesi gerektiğine inansa da, Soğuk Savaş'ın bitmesi sürecinde konuyu ele alan Bournazel birleşik Almanya'ya "tarafsız devlet" statüsü verilmesi fikrine karşı çıkmıştı. Birleşik Almanya'nın NATO gibi örgütlere üyeliği devam etmeliydi; ne tarafsızlık kabul edilebilir bir politikaydı, ne de NATO'nun önemi tartışmaya açılabildi. Çünkü bu örgütlerin varlığı ve bunlara üyelik, bir taraftan Batı toplumuna üyeliğin bir ifadesiyken, diğer taraftan da, daha geniş anlamda, Avrupa dışından kıtanın güvenliğine destek verecek devletleri Avrupa'ya bağlayan bir araçtır. Aslında tüm Avrupa'yı içine alan bir güvenlik sisteminin değeri, ABD ve Rusya gibi dünya güçlerini Avrupa'ya bağlayabilmesinde ve böylece bu güçlerin kendilerini Avrupa'dan dışlanmamış hissetmelerinde yatmaktadır.

Birleşik Almanya'nın Avrupa'daki rolüne gelince, Bournazel'e göre Almanya Avrupa kıtasının merkezi olacak ve Avrupa Birliği ile diğer Avrupa devletlerini biraraya getiren bir bağ rolünü üstlenecektir. Almanya "bölgesel güç"tür, ama bir dünya gücü değildir. Ne de Almanya bir dünya gücü rolünü oynayabilmeye hazırdır; yarım yüzyıldan fazla bir süre boyunca Batı Almanya, müttefiklerin koruması altında, "düşük risk" ve "düşük sorumluluk" içeren bir ortamda yaşamıştır. Bölgesel güç olarak da Almanya'nın sorumlulukları vardır: Avrupa Birliği ile çok yakın işbirliğine gitmeli, Batı demokrasisine ve Batılı düşüncelere sıkı sıkıya bağlı kalmalı, tüm Avrupa'daki barışçıl değişimi desteklemeli ve Avrupalı devletlerin kalkınmalarına katkıda bulunmalı, iki Almanya'nın birleşmesini tüm Avrupa'da birliğin motoru haline getireceği sözünü tutmalı ve geçmişi unutmamalıdır.

Gerek bu amaçlarda Almanya'ya yardımcı olacak gerekse yeni Avrupa'nın oluşturulmasında etkili olacak en önemli faktör, Bournazel'e göre, Fransız-Alman dostluğu ve işbirliğidir. Kaderine başka yerlerde karar verilemeyecek bağımsız bir Avrupa'nın yaratılmasında Fransız-Alman yakınlaşması ve uyumunun ona göre özel bir yeri vardır. "Uluslararası sistemdeki tektonik değişim sürecinden sonra, şimdi yeni Avrupa'yı inşa etme sorunuyla tekrar karşı karşıyayız" diyen Bournazel, ikili işbirliğinin önemine şöyle vurgu yapmaktadır: "Hak ettiğimiz Avrupa'nın oluşturulmasında Fransa ve Almanya'nın özel sorumlulukları bulunmaktadır. Önemli olan, ortak sorunların çözümünde birlikte hareket etme kapasitesidir. Fransa'nın sorumluluğu, geçmişte olanlar nedeniyle, tüm Alman ulusuna ifte standart uygulamamak, Almanların sorumluluğu ise Avrupa'ya ve dünyaya korkacak bir şey olmadığını göstermektir" (Bournazel, 1991: 582-583). General de Gaulle'ün 10 Mart 1966'da Alman şansölyesi Konrad Adenauer'eElysée Sarayı'nda söylediği řu sözlerle Bournazel'in atıfta bulunması kendi görüşlerini de özetlemektedir: "[Fransa'nın] tek başına Avrupa'yı yönlendirme/yönetme gücü yoktur. Sizin de öyle; ama bunu birlikte başarabiliriz" (Bournazel, 1991: 582).

5. Almanya'nın Birleşmesinden 20 Yıl Sonra Değerlendirme

İki Almanya'nın birleşmesinden yirmi yıl sonra, hem Almanya'nın konumunu hem de yukarıda temel görüşleri açıklanan teorileri değerlendirmek anlamlı olacaktır. Böyle bir değerlendirme, teorileri test etmek için bilimsel/metodolojik nedenlerle olduğu kadar geleceğin kurumsal şekillenmesi hakkında yorumda bulunmak açısından da faydalı olacaktır.

5.1. Öncelikle, tarihsel ve kültürel yaklaşımlar altında özetlenen "kötümser" düşüncenin, aradan geçen yirmi yıla bakıldığında gereklenmediği gözlenmektedir. Birleşik bir Almanya 1991-2011 yılları arasında ne Avrupa'da doğrudan bir savaş başlatmış, ne böyle bir savaşın başlamasına neden olmuş, ne de i politikasında eskiden olduğu gibi büyük bir politik sorun, saldırganlık, veya azınlık haklarının topluca ihlali gibi bir durumla karşılaşılmıştır. Almanya, Avrupa demokrasisine bağlılığını ispat etmiş, herhangi askeri bir yayılmacı politika izlememiştir. Belki de tam aksine, Almanya geçmişten gelen sorunlar ve bu yöndeki korkular ve eleştiriler

nedeniyle uluslararası barış güçlerine ve uluslararası askeri operasyonlara verdiği desteği sınırlı tutmuştur.

Almanya birleşmeden sonra, Şansölye Gerhard Schröder ile dünya politikasında “Almanya için normal bir rol” politikasını izlemeye başlamış, Birleşmiş Milletler’de daha aktif olmanın yanında, Almanya ve Kuzey Atlantik sınırları dışına da asker konuşlandırmaya başlamıştır. Nihayet Almanya Anayasa Mahkemesi AWACS-I davasıyla ilgili olarak 12 Temmuz 1994 tarihinde verdiği kararla, hükümetin bu yaklaşımına hukuksal destek vermiş ve Anayasa’nın (Grundgesetz) 24/2 maddesinin BM Şartı ve NATO Andlaşması çerçevesindeki sorumluluklarını yerine getirmek için Almanya’nın asker konuşlandırabilmesine olanak tanıdığına karar vermiştir. Almanya’nın Bosna-Hersek, Somali ve Sırbistan’a karşı gerçekleştirilen askeri ve insancıl müdahalelere katıldığını gözlemliyoruz. Ancak özellikle Sırbistan müdahalesine katılımı nedeniyle Almanya içinde çeşitli eleştiriler getirilmiş, ancak Anayasa Mahkemesi “NATO Stratejik Kavramı” davasında, NATO’nun Kosova müdahalesine Alman katılımının Anayasaya aykırı olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Aynı şekilde Mahkeme, parlamentonun Afganistan’da asker konuşlandırma kararını onaylamıştır. Mahkeme, AWACS-II davasında 2008 yılında verdiği kararla, AWACS-I davasındaki kararını tekrarlamış ve böylece Alman askeri gücünün konuşlandırılmasındaki sınırları teyit etmiştir. Hatta Schröder’in Irak’taki gelişmeler üzerine Türkiye’ye AWACS uçağı göndermesi kararına, her ne kadar Şansölye bunun Almanya’nın NATO sorumlulukları çerçevesinde ve savunma amaçlı olarak yapıldığını iddia etse de, Anayasa Mahkemesi sadece parlamentonun Alman askeri gücünün konuşlandırılması hakkında karar alabileceği gerekçesiyle karşı çıkmıştır. Böylece Mahkeme, hem kuvvetler ayrılığı ilkesini destekleyerek, hem de Federal hükümetin aldığı kararlara karşı dava yolunu açık tutarak, politik nedenlerle hareket edebilecek yürütme organının kolektif güvenlik nedenleriyle Almanya’yı çatışmaya veya savaşa itme olasılığını ortadan kaldırmak istemiştir (Miller, 2010: 201-203). Böylece Alman silahlı kuvvetleri, genel olarak “Parlamentonun ordusu” (Parlamentsarmee) olarak anılmaktadır (Miller, 2010: 204).

Dolayısıyla, Almanya’nın birleşmeden sonra müdahaleci bir politika izleyeceği endişelerinin yersiz olduğu ve Almanya-Avrupa ilişkileri

konusunda “kötümser” olan tarihsel ve kültürel yaklaşımların ampirik açıdan zayıflığı ortadadır. Hatta Almanya (Japonya ile birlikte) çoğu kez “ekonomik açıdan bir dev olmasına rağmen, askeri ve politik açıdan bir cüce” olduğu eleştirilerine maruz kalmıştır.

5.2. Diğer taraftan, yukarıda açıklanan kurumsal ve sosyolojik yaklaşımların öngörülerinin ampirik açıdan desteklendiğini görmekteyiz. Gerek Alman Anayasa Mahkemesi, gerek liderler gerekse hükümetin uygulamalarına karşı hukuki yollara başvuran parlamenter ve siyasetçilerin genel olarak Alman askeri gücünün kontrol altında tutulması konusunda hemfikir olduğu ve sistemin herhangi bir saldırgan politikaya karşı sigorta yerine geçen kurumları barındırdığı görülmektedir. Almanya’nın birleşmeden sonra saldırgan değil ve fakat kendine has, “aktif” ve “bağımsız” bir dış politika izlediği ve tüm siyasi partilerin bu politikayı desteklediği sonucuna varılabilir (Karp, 2006: 62). Almanya, her türlü müdahaleye katılmaktan ziyade, “uluslararası normları ve kuralları uygulamak ve desteklemek” amacıyla ve barışçıl yollar kapandığında, sadece “nihai zorunluluk nedeniyle” askeri güce başvurulmasını destekleyen bir politika izlemektedir (Karp, 2006: 79).

5.3. Konunun ekonomik yönüne baktığımızda, birçok katkısı yanında, aslında Avrupa ekonomisinin gelişmesi açısından birleşik bir Almanya’dan beklenen ekonomik performansın da tam olarak gerçekleşmediği sonucuna ulaşılabılır. Bunun en açık nedenlerinden biri, birleşmeden sonra Almanya’nın “Doğu” ile “Batı” Almanya arasındaki ekonomik kalkınmışlık farkını gidermek için önemli bir kaynak ayırma ihtiyacının doğması ve bu ihtiyacın ilk başta tahmin edilenden daha büyük olmasıdır. Hatta Almanya’nın birleşmesinin, 20 yüzyılda barış zamanında görülen en dramatik ekonomik gerilemeye ve sorunlara neden olduğu kabul edilmektedir (Burda ve Hunt, 2001: 1). O dönemde tüm Doğu Avrupa’da ekonomik piyasaların çökmüş olması, Doğu Almanya’da ücret ve maaşların parasal birlik nedeniyle Alman Markı ile ödenmeye başlanması neticesinde emek maliyetinin de artması, bununla birlikte Doğu Alman şirketlerinin gerek Alman gerekse Avrupa piyasalarında rekabet etme gücünün olmayışı Almanya’nın ekonomik gücünü oldukça olumsuz etkiledi. Nihayetinde, 1992-1993’de Almanya ekonomik krize girdi (Walter, 1995: 56). “Batı Almanya” bölgesinde de önemli derecedeki işçi çıkarmaları ve Doğu Avrupa’dan gelen yeni

göçmen işçiler nedeniyle, 1994 yılında işsizlik Almanya'da %10'u geçti. Aynı dönemde (1990-1994), Almanya'nın dünya ihracatı içindeki payı da, %12'den %102a düştü (Walter, 1995: 56). Tüm bunlara Almanya'nın ekonomik produktivite sorunu da eklenince (Lauk, 1994: 57-58), Almanya'nın gerek kendi ekonomik kalkınması gerekse Avrupa'nın kalkınmasına daha fazla katkıda bulunmasının dünya ekonomisinin büyümesiyle de yakından ilgisi olduğu görüldü.

Her ne kadar 1994'ten sonra dünya ekonomisinde ve özellikle Amerikan ekonomisinde genişleme olsa da, 2007 yılından sonra gelen global finansal ve ekonomik kriz veya "Büyük Durgunluk" (GreatRecession), Almanya'nın Avrupa'nın "lokomotifi" olacağı yönündeki öngörünün pek de gerçekleşmediğinin en önemli bir diğer nedenidir. Eurostat'ın verilerine göre, Almanya'da kişi başına düşen gayri-safi milli hasıla (GDP), 2008 verilerine göre 30,400 Euro'dur. Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Hollanda, İrlanda, İsveç, Lüksemburg'da kişi başına düşen GDP'nin Almanya'dakinden daha yüksek olduğu ve Almanya'nın AB ortalamasının biraz üzerinde olduğu görülmektedir (Eurostat, 2010a: 97). İstihdam oranı ise Hollanda, Danimarka, İsveç, Avusturya gibi ülkelerin ardından toplam işgücü açısından %70'in biraz üzerindedir (Eurostat, 2010b: 98). İşsizlik oranının AB'de en yüksek %18 civarında İspanya'da ve en düşük Hollanda'da %4 civarında olduğu düşünülürse, (Eurostat, 2010b: 106) Almanya yaklaşık % 8 işsizlik oranı ile 2009 verilerine göre AB ortalamasına yakın bir performans sergilemektedir.

Ancak Almanya'nın Avrupa ekonomisi içindeki yeri ve potansiyeli tartışılmaz görünmektedir. Eurostat'ın 2009 verilerine göre Almanya'nın AB-27'lerin ekonomik büyüklüğünde %20'lik gibi büyük bir paya sahip olduğu görülmektedir (Eurostat 2010b: 30). Hanehalkı tüketim harcamaları (household final monetary consumption expenditure-HFMCE) esas alınarak yapılan hesaplama göre; 2009 yılında tüm AB ekonomisinin ağırlığı 1000 olarak alındığında, bu ekonomi içinde Euro bölgesinin ağırlığı 700; ve tüm Euro bölgesinin ekonomik ağırlığı 1000 olarak alındığında da Almanya'nın ülkesel ağırlığı 260'tır. Dolayısıyla 2009 yılında 27 üyeli AB içinde Euro bölgesinin önemli bir ağırlığı mevcuttur ve 16 üyelik bu bölgedeki ekonomik ağırlığın % 25'i Almanya'ya aittir (Eurostat 2010b: 73). Ayrıca Almanya'nın ticaret hacminde toparlanma görülmektedir. Almanya'nın ticaret hacmi 2009'da bir

önceki yıla göre %14,3 daralmışken, 2010 yılında %14,2 artış ve 2011 tahminlerine göre de % 6,6 artış mevcuttur (Eurostat 2010c: 60). Yukarıda belirtildiği üzere istihdam oran %70 gibi düşük bir oranda seyretmesine rağmen, 1998 verilerine göre bu oranın %63,9 olduğu dikkate alındığında istihdam ve işsizlik konularında da toparlanma olduğu iddia edilebilir (Eurostat 2010c: 100).

Bu ekonomik verilerin ötesinde, 1990 sonrasında Avrupa politik-ekonomisi içinde Almanya'nın konumuna baktığımızda, geçmişteki başarıların ve gelecekteki umutların Almanya olmadan gerçekleştirilmesinin pek de mümkün olmadığı görülecektir. Özellikle Euro para birimine geçilmesi ve bugün 17 devletlik bir Euro bölgesi oluşturulması, Alman Merkez Bankası'nın (Bundesbank) disiplinli yapısı paralelinde AB'de finansal istikrar sağlanması yönünde bir Avrupa Birliği Merkez Bankası'nın kurulması önemli başarılardır. Bugünlerde ekonomik krize giren Portekiz, Yunanistan ve İrlanda'ya yardım yapılması gündeme geldiğinde de, yardım beklenen ülkelerin başında Almanya gelmiştir. Tabii ki bu parasal birlik sürecinde, tıpkı politik birlik sürecinde olduğu gibi, özellikle Alman-Fransız işbirliğinin önemi yadsınamaz.

Dolayısıyla, her ne kadar işlevsel yaklaşımın savunduğu gibi Almanya Avrupa'nın ekonomik gelişmesi için "lokomotif" rolünü tam olarak oynayamamış olsa da, Avrupa ekonomisi içindeki hacmi, başarılarıdaki payı ve geleceğe yönelik beklentilerdeki konumu küçümsenemez. Bu nedenle işlevsel yaklaşımın varsayımlarının ampirik olarak bugün için red veya kabul edileceği konusunda kesin bir şey söylemek mümkün görülmemekle birlikte, gerek Alman ekonomisindeki gelişmesi gerekse Büyük Durgunluk döneminin görece rahat ve çabuk atlatılacağı varsayımları altında, bu varsayımların gerçekleşmesi ihtimalinin var olduğu söylenebilir.

5.4. Almanya'nın hem kendi hem de komşularının faaliyetleri neticesinde daha da büyümesi ve yayılmasının istem-dışı olduğunu ve belirli bir amacı taşımadığını vurgulayan başat-güç yaklaşımının son yirmi yıldaki gelişmeler ışığında değerlendirilmesine gelince, aslında Almanya'nın bugün için tartışılmaz bir başat konumunun olmadığı açıktır. Fransa, İngiltere, İtalya ve İspanya gibi devletlerin de Avrupa siyaseti ve ekonomisi içindeki yeri küçümsenemez. Diğer taraftan, yukarıda açıklandığı üzere, Almanya'nın ilgili dönemde ekonomik,

siyasi ve askeri açılardan ne yayılcı ne de genişlemeci bir politika izlemediği sonucuna rahatlıkla varılabilir. Ayrıca bu başat-güç yaklaşımı, siyaset yapımında rasyonelliği gözardı ettiği nedeniyle de eleştirilebilir. Yukarıdaki incelemeler dikkate alındığında, Almanya'nın her açıdan kararlarını kurumlarının ve sisteminin sınırları içerisinde rasyonel olarak aldığı iddia edilebilir.

6. Sonuçlar

“Alman Birliğinin Sağlanması ve Avrupa” konusuna dair ve daha genelde Almanya'nın Avrupa'daki konumuna dair üretilen teoriler, bu makalede son yirmi yıldaki gelişmeler ışığında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye göre, tarihsel yaklaşım ile kültürel yaklaşımın oluşturduğu “kötümser görüş”ünampirik olarak desteklenmediği, aynı zamanda başat-güç görüşünün ampirik veriden yoksun olduğu, diğer taraftan “iyimser görüş”ü oluşturan kurumsal yaklaşım, sosyolojik yaklaşım ile işlevsel yaklaşımın varsayımlarına dayanak oluşturacak verilerin bulunduğu sonucuna varılabilir.

Ancak işlevsel yaklaşımın ekonomik öngörülleri tam olarak gerçekleşmemiştir. Bunun en önemli nedenleri, birleşmeden sonra Almanya'nın kendi ekonomik sorunlarını çözmekle meşgul olması, bu süreçte karşılaşılan güçlüklerin tahmin edilenden daha büyük boyutta olması ve 2007'den itibaren yaşadığımız küresel ekonomik ve finansal kriz, yada başka bir deyişle Büyük Durgunluk'tur. Almanya'nın her ne kadar Avrupa'nın lokomotif olduğu konusunda kesin veriler olmasa da ve son yirmi yılda bu yönde tam bir gelişme olmasa da, Alman ekonomisinin büyüklüğü ve AB ile dünya ekonomisi içindeki yeri ve seyri dikkate alındığında, bu konu hakkında kesin bir sonuca varmak için henüz erken olduğu sonucuna varılabilir.

Etik açıdan bu teoriler ve sonuçlar ele alındığında, iyimser görüşün tezleri doğrultusunda, gerek Avrupa'nın gerekse dünyanın genel olarak politik, askeri ve ekonomik açılardan istikrarı için Almanya'nın politik ve ekonomik kalkınması ile uluslararası örgütler bünyesindeki aktif rolünün önemli ve arzu edilir olduğu söylenebilir.

Metodolojik açıdan ise, uluslararası ilişkiler veya herhangi bir sosyal bilim alanında ortaya atılan teorilerin, ampirik olarak incelemeye tabi tutulması, yani varsayımların olaylarla ve verilerle karşılaştırılarak kabul veya red edilmesinin bilimselliğın temel kuralı olduğu tekrar edilmelidir. Teori oluşturmak özellikle sosyal bilimlerde zahmetli bir süreçtir. Ancak bu teorilerin belirli dönemlerde test edilerek, geçerlilikleri ve sosyal olayı açıklayabilme güçleri ortaya koyulmalıdır. Bu açıdan bakıldığında da, Almanya-Avrupa ilişkileri gelecek yıllarda üzerinde çalışılacak alanlardan biri olmaya adaydır.

Kaynakça

- Baun, Michael (2005). "Germany and Central Europe: Hegemony Re-examined." *German Politics*, Vol.14, No.3, September 2005, ss.371-389.
- Bournazel-Fritsch, Renata (1991). "German Unification: A Durability Test for the Franco-German Tandem." *German Studies Review*, Vol. 14, No. 3, ss. 575-585.
- Bournazel-Fritsch, Renata (1992). *Europe and German Unification*. Oxford: Berg.
- Burda, Michael C. ve Jennifer Hunt (2001). "From Reunification to Economic Integration: Productivity and the Labor Market in Eastern Germany." *Brookings Papers on Economic Activity*, Vol. 2001, No. 2, ss. 1-71
- Calleo, David P. (1978). *The German Problem Reconsidered*. New York: Cambridge University Press.
- Eurostat (2010a).*Europe in Figures :EurostatYearbook 2010*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eurostat (2010b).*European Economic Statistics*.Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Eurostat (2010c).*EU Economic Data Pocketbook, 3-2010*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Gortemaker, Manfred (1994). *Unifying Germany 1989-1990*. New York: St.Martin's Press.
- Grass, Gunter (1993). "On Loss." *The Future of German Democracy*. Robert Gerald Livingston ve Volkmar Sander (eds). New York: Continuum, ss.147-155.
- Karp, Regina Cowen (2006). "The New German Foreign Policy Consensus." *The Washington Quarterly*, Volume 29, Number 1, Winter 2005-06, ss. 61-82
- Lauk, Kurt J. (1994). "Germany at the Crossroads: On the Efficiency of the German Economy." *Daedalus*, Vol. 123, No. 1, (Winter, 1994), ss. 57-83.
- Markovits, Andrei S. ve Simon Reich. "Modell Deutschland and the New Europe." *Telos* 89, Fall 1991, ss. 45-63.
- Markovits, Andrei S. ve Simon Reich (1993). "Should Europe Fear the Germans." *From Bundesrepublik to Deutschland: The German Politics After Unification*. Michael G. Huelshoff, Andrei S.Markovits, ve Simon Reich (eds.). Ann Arbor: The University of Michigan Press, 1993, ss.271-289.
- Miller, Russell A. (2010). "Germany's Basic Law and the Use of Force." *Indiana Journal of Global Legal Studies*, Volume 17, Issue 2, Summer, ss. 197-206.
- Postone, Moishe (1993). "Germany's Future and Its Unmastered Past." *From Bundesrepublik to Deutschland: German Politics After Unification*. Michael G.Huelshoff, Andrei S.Markovits, ve Simon Reich (eds.). Ann Arbor, The University of Michigan Press, 1993, ss.291-299.